

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 4 mars 2021

Mål nr

B 423-20

PARTER

Klagande

ME

Ombud och offentlig försvarare: Advokat JR

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Försök till grov misshandel m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2019-12-17 i mål B 1742-19

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut på det sättet att påföljden, med tillämpning av 34 kap. 2 § brottsbalken, bestäms till fängelse i två år.

JR ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av ME i Högsta domstolen med 57 044 kr. Av beloppet avser 25 650 kr arbete, 13 028 kr tidspillan, 6 957 kr utlägg och 11 409 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

ME har yrkat att Högsta domstolen ska sätta ned fängelsestraffet.

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska bedöma gärningen som försök till synnerligen grov misshandel.

Parterna har bestritt varandras yrkanden.

DOMSKÄL

Frågorna i målet

1. Målet gäller främst rubriceringen och straffvärdebedömningen av försök till misshandelsbrott.

Bakgrund

Inledning

2. ME dömdes i tingsrätten för försök till synnerligen grov misshandel och ringa narkotikabrott. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse i tre år och sex månader.

3. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom på så sätt att ME har dömts för försök till grov misshandel i stället för försök till synnerligen grov misshandel. Påföljden har bestämts till fängelse i tre år.

4. Det försöksbrott som ME har dömts för består i att han har sökt upp målsäganden i dennes bostad i avsikt att krossa en knäskål på honom. För att kunna genomföra misshandeln har ME tagit med sig silvertejp, buntband och en batong. ME har utdelat flera slag med batongen mot målsäganden som dock har lyckats värja sig. Gärningen har avbrutits genom att målsäganden sprayade ME i ansiktet med färg.

5. Skälet till att ME har gått till angrepp mot målsäganden är att han mot ersättning hade tagit på sig att krossa en knäskål på målsäganden. När han angrep målsäganden var det hans avsikt att orsaka en sådan skada.

Den rättsliga regleringen m.m.

Misshandelsbrott

6. Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader (se 3 kap. 5 § brottsbalken).

7. Om misshandelsbrottet är grovt döms för grov misshandel till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov misshandel till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat

synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet. (Se 3 kap. 6 §.)

8. Den särskilda straffskalan för synnerligen grov misshandel infördes i samband med en reform 2010 som syftade till att generellt höja straffen för allvarliga våldsbrott. I 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken infördes då också en andra mening, enligt vilken det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. (Se prop. 2009/10:147 s. 40 ff.)

9. I samband med nämnda reform delades straffskalan för grov misshandel, som då var fängelse i lägst ett och högst tio år, upp. Det synnerligen grova misshandelsbrottet fick en straffskala som sträckte sig från lägst fyra till högst tio år.

10. År 2017 skärptes minimistraffen för vissa allvarliga våldsbrott i syfte att åstadkomma en höjd straffnivå för dessa brott. De skärpningar som gjordes angavs inte innebära något annat än att domstolarna vid bedömningen av straffvärdet skulle utgå ifrån en högre miniminivå, samtidigt som det även fortsättningsvis särskilt skulle beaktas om gärningen utgjort ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. (Se prop. 2016/17:108 s. 44 f.)

11. Minimistraffet för grov misshandel höjdes från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader. För synnerligen grov misshandel höjdes minimistraffet från fängelse i fyra år till fängelse i fem år. (Se a. prop. s. 30 ff.) Straffskalans miniminivå är, enligt vad som anges i motiven, avsedd för fall där omständigheterna är i någon mån förmildrande (se a. prop. s. 51).

12. Någon ändring av de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett misshandelsbrott är grovt respektive synnerligen grovt

gjordes inte vid 2017 års lagändringar. Inte heller var höjningen av minimi-straffen avsedd att påverka gränsdragningen mellan grov och synnerligen grov misshandel. Syftet var i stället att generellt höja straffnivån för alla gärningar som är att bedöma som grov eller synnerligen grov misshandel. (Se a. prop. s. 51, jfr ”Den utdragna misshandeln” NJA 2020 s. 564 p. 10–15.)

Ansvar för försök

13. Har någon påbörjat utförandet av ett visst brott utan att detta kommit till fullbordan ska han eller hon, i de fall det är särskilt föreskrivet, dömas för försök till brottet, om fara förelegat att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller en sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter har varit utesluten. Straff för försök bestäms högst till vad som gäller för fullbordat brott och får inte sättas under fängelse, om lägsta straff för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver. (Se 23 kap. 1 § brottsbalken.)

14. För försök till sådan misshandel som inte är ringa, döms det till ansvar enligt 23 kap. (se 3 kap. 11 § brottsbalken).

Rubricering och straffmätning

Utgångspunkter för bedömningen av om brottet utgör försök till grov eller synnerligen grov misshandel

15. Straffansvar för försök bygger på att den som begår den straffbelagda gärningen ska ha uppsåt till mer än vad som faktiskt har skett. Rubriceringen av försöket styrs av vad han eller hon haft uppsåt till, i det här fallet den misshandel som den tilltalade haft för avsikt att utföra.

16. Frågan om ett misshandelsbrott är att anse som grovt eller synnerligen grovt ska avgöras efter en helhetsbedömning av samtliga omständigheter vid gärningen. Det är naturligt att den skada som misshandeln har lett till och som

omfattas av gärningsmannens uppsåt bildar en utgångspunkt när det är den uppkomna skadan som är den huvudsakliga kvalificeringsgrunden (se ”Synnerligen grov misshandel?” NJA 2011 s. 89 p. 11 och 16). På samma sätt bildar den skada som gärningsmannen har avsett att orsaka målsäganden en utgångspunkt för bedömningen vid försöksbrottet.

17. Vid bedömningen av om ett misshandelsbrott är grovt ska det, som tidigare nämnts, särskilt beaktas bl.a. om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada medan det vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt särskilt ska beaktas om kroppsskadan är bestående.

18. Svår kroppsskada enligt bestämmelsen om grov misshandel kan vara förlust av talförmåga, syn eller hörsel. Det kan också röra sig om svårt lyte eller andra svåra men. Även andra, anatomiskt sett mindre svåra skador, kan anses som svåra kroppsskador om de får särskilt stor betydelse för den drabbade. (Jfr NJA II 1962 s. 108.)

19. Med bestående skada i bestämmelsen om synnerligen grov misshandel avses att den svåra kroppsskadan med hänsyn till den medicinska kunskapen vid tillfället bedöms vara livsvarig. Innebörden av begreppet svår kroppsskada är densamma som enligt bestämmelsen om grov misshandel. Exempel på en svår kroppsskada som är bestående är förlust av synen, kvarstående förlamning eller bestående hjärnskada. (Se prop. 2009/10:147 s. 38.)

Straffmätning vid försöksbrott

20. Straffmätningen vid försöksbrott utgår från samma principer som de som gäller i fråga om fullbordade brott. Den grundläggande lagregeln rörande bestämmandet av straffvärdet finns i 29 kap. 1 § brottsbalken. Straffet ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den

skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

21. Som tidigare nämnts ska straffet för försök bestämmas till högst vad som gäller för det fullbordade brottet och får sättas lägre än minimistraffet för det brottet. Bestämmelsen ger uttryck för att straffvärdet av ett försöksbrott i princip är lägre än straffvärdet av motsvarande fullbordade brott. En naturlig utgångspunkt för straffvärdebedömningen är dock vad straffvärdet för det fullbordade brottet hade varit.

22. Inom ramen för den tillämpliga straffskalan påverkas straffvärdet av försöksbrott sedan av flera faktorer. En sådan är hur stor den konkreta faran har varit för att handlingen skulle leda till brottets fullbordande. En annan är hur långt handlandet har fortskridit. Har gärningsmannen gjort allt som krävs för att den brottsliga effekten ska inträda är straffvärdet ofta högre än om det har återstått något för gärningsmannen att göra för att brottet ska bli fullbordat. Även vilken form av uppsåt som har förelegat kan ha betydelse. (Se ”Balkongmålet” NJA 2015 s. 702 p. 78.)

23. När det gäller våldsbrott är den skada som målsäganden orsakats av stor betydelse när straffet bestäms. Det faktum att den avsedda skadan inte har uppkommit vid försök leder till att straffvärdet för försöksbrottet regelmässigt är lägre än för motsvarande fullbordat brott.

24. I vissa fall medför det förhållande att brottet inte fullbordades bara en begränsad reduktion av straffvärdet. Det gäller exempelvis fall när gärningsmannen har gjort allt som från hans eller hennes sida krävdes för utförande av brottet och anledningen till att brottet inte har fullbordats är omständigheter som inte kunde förutses och som inte heller kan betecknas som sannolika. (Jfr ”Balkongmålet” p. 81.)

25. I andra fall kan det vara fråga om s.k. oavslutade försök, där gärningsmannen har påbörjat utförandet av brottet men händelseförloppet har avbrutits. I vissa av dessa fall kan den omständigheten att brottet inte fullbordades vara uttryck för en mindre farlighet hos gärningsmannen. Det kan handla om att han eller hon inte agerade med den förslagenhet eller hänsynslöshet som genomförandet av det fullbordade brottet hade krävt. Det kan leda till att straffvärdet för försöksbrottet i ett sådant fall är påtagligt lägre än för det fullbordade brottet.

Bedömningen i detta fall

Rubriceringen

26. Av utredningen framgår att ME avsåg att misshandla målsäganden genom att krossa en knäskål på denne. Även om den uppgift han har lämnat under polisutredningen, att det var hans avsikt att märka målsäganden ”för livet”, bör tolkas med stor försiktighet står det klart att han hade uppsåt att tillfoga målsäganden en allvarlig skada som skulle orsaka svår smärta, kräva kvalificerad behandling och även kunna medföra långvariga konsekvenser. Såvitt utredningen utvisar hade dock inte misshandeln lett till en skada av den omfattning, art och karaktär att det skulle vara fråga om en bestående kroppsskada i den mening som avses i bestämmelsen om synnerligen grov misshandel. Inte heller med beaktande av omständigheterna i övrigt skulle det fullbordade brottet ha varit så kvalificerat att det är att bedöma som synnerligen grov misshandel.

27. ME ska således dömas för försök till grov misshandel.

Straffmätningen

28. ME avsåg att tillfoga målsäganden en mycket allvarlig skada. Hans enda bevekelsegrund var den betalning som han skulle få av den som hade beställt misshandeln. Gärningen genomfördes på kvällen i och i anslutning till målsägandens bostad. Den föregicks av planering och hade vissa inslag av förslagenhet, bl.a. så att ME förmådde målsäganden att öppna lägenhetsdörren genom vilseledande uppgifter. Hans syfte var att genomföra misshandeln med hjälp av en medhavd batong samt med användande buntband och silvertejp som han också hade tagit med sig. Omständigheterna påverkar straffvärdet i skärpande riktning.

29. Om misshandelsbrottet hade fullbordats, skulle straffvärdet ha motsvarat fängelse i tre år och sex månader.

30. Vid bedömningen av straffvärdet för försöksbrottet måste dock också beaktas att ME var relativt långt ifrån att uppnå sitt syfte när händelseförloppet avbröts. Han måttade slag mot målsäganden men övermannades ganska omgående och utan att orsaka målsäganden några betydande skador. Misshandeln avbröts på ett relativt tidigt stadium. Även om gärningen var planerad kan själva utförandet inte sägas vara präglad av förslagenhet. Straffvärdet av försöksbrottet ligger därför väsentligt nedanför det straffvärde som det fullbordade brottet skulle ha haft.

31. Straffvärdet för försöksbrottet motsvarar fängelse i drygt två år. Det ringa narkotikabrottet som ME också döms för saknar betydelse för den samlade brottslighetens straffvärde.

32. ME dömdes i februari 2019 till villkorlig dom för ringa narkotikabrott, snatteri och stöld.

33. De nu aktuella brotten begicks i januari 2019 och alltså före den nyss nämnda domen från februari. Det är således fråga om nyupptäckt brottslighet. Påföljden för nyupptäckt brottslighet ska enligt 34 kap. 2 § brottsbalken bestämmas så att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för den samlade brottsligheten.

34. Med hänsyn till den aktuella brottslighetens samlade straffvärde och den villkorliga dom som tidigare dömts ut bör påföljden bestämmas till fängelse i två år.

Slutsats

35. ME ska således dömas för försök till grov misshandel och ringa narkotikabrott till fängelse i två år.

I avgörandet har deltagit justitieråden Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund (referent), Svante O. Johansson, Sten Andersson och Johan Danelius. Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Schöllin.